

Таблиця 4

Результати від усієї діяльності сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області

Показники	Роки	Господарські товариства	Приватні підприємства	Сільськогосподарські виробничі кооперативи	Інші підприємства	Державні підприємства	Разом агроформувань
Кількість прибуткових підприємств	2001	13	50	22	4	0	89
	2008	20	24	7	10	2	63
	2009	22	25	5	8	2	62
Одержано прибутку, тис. грн.	2001	955,7	2141,6	2715,3	635,0	0	6447,6
	2008	21700,2	13852,7	1488,2	43686,6	230,6	80958,3
	2009	62440,0	16618,3	2536,4	31738,5	414,4	113747,6
Кількість збиткових підприємств	2001	64	30	59	7	3	163
	2008	27	14	4	3	2	50
	2009	21	13	5	3	3	45
Одержано збитку, тис. грн.	2001	8308,7	1923,9	5824,0	2443,8	919,5	19419,9
	2008	18859,0	2879,0	1195,9	2299,4	126,2	25359,5
	2009	7633,2	3881,4	1587,8	14426,8	22,9	27552,1
Чистий прибуток (збиток -), тис. грн.	2001	-7353,0	217,7	-3108,7	-1808,8	-919,5	-12972,3
	2008	2841,2	10973,7	292,3	41387,2	104,4	55598,8
	2009	54806,8	12736,9	948,6	17311,7	391,5	86195,5
Чистий прибуток (збиток -) на 1 підприємство, тис. грн.	2001	-95,5	2,7	-38,4	-164,4	-306,5	-51,5
	2008	60,4	288,8	26,6	3183,6	26,1	492,0
	2009	1274,6	335,2	94,9	1573,8	78,8	805,6
1 га сільськогосподарських угідь, грн.	2001	-193,5	4,7	-67,6	-301,5	-183,9	-92,0
	2008	65,5	346,2	30,8	3507,4	41,8	562,7
	2009	1127,7	374,6	120,1	1202,2	108,8	795,2
1 працівника, тис. грн.	2001	-1,3	0,03	-0,4	-2,1	-3,0	-0,6
	2008	1,3	9,0	0,5	43,1	1,0	10,8
	2009	26,8	12,9	2,2	24,4	3,7	20,1
Рентабельність, %	2001	-17,0	0,6	-6,9	-11,5	-26,8	-9,1
	2008	1,1	14,9	1,1	27,5	5,5	10,9
	2009	18,6	14,2	4,1	8,1	13,7	13,8

Розраховано за даними джерел: [1], [2], [3].

ньому припадало 557 тис. грн. збитків. Кожне із категорії “інше підприємство” у 2009 р. стало збитковим на 4,8 млн. грн.

2. Впродовж аналізованого періоду із загальної кількості підприємств скорочується кількість як прибуткових так і збиткових агроформувань. Одночасно зростає сума прибутку в прибуткових підприємствах, а також сума збитку – у збиткових. Однак прибутки переважають збитки і в кінцевому підсумку чистий прибуток щорічно зростає. У 2001 р. в середньому на одне підприємство одержано збитків на суму 51,5 тис. грн., у 2008 р. кожне підприємство отримало прибутки на суму 492 тис. грн., а у 2009 р. прибутки склали 805,6 тис. грн. Аналогічно зростає прибутковість підприємств із розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь і на 1 працівника.

Серед усіх агроформувань найбільш прибутковими, із розрахунку на 1 підприємство на 1

га сільськогосподарських угідь і на 1 працівника, є господарські товариства та інші підприємства.

Результати діяльності агроформувань свідчать про збільшення кількості прибуткових підприємств, зростання одержаного ними доходу й відповідно – зменшення кількості збиткових підприємств і зниження збитків. Така закономірність властива чистому прибутку із розрахунку на одне підприємство, гектар сільськогосподарських угідь та одного працівника.

IV. Висновки. Сучасні аграрні перетворення негативно вплинули на розвиток сільськогосподарських підприємств регіону. Впродовж пореформеного розвитку не вдалося досягти показників 1990 р. у виробництві продукції рослинництва. Частина сільськогосподарських підприємств залишається збитковою.

У зв'язку із ситуацією, яка склалася в пореформені роки в сільському господарстві, пози-

тивні зміни відбуваються повільно, а в багатьох випадках проявляються негативні тенденції. Основною причиною є складна соціально-економічна ситуація в аграрному секторі.

За основними показниками виробництва сільськогосподарської продукції та фінансовими результатами діяльності найкращі результати у досліджувані роки мали господарські товариства та приватні підприємства. Це зумовлено в основному тим, що у їх керівників яскраво проявляються риси реальних власників і господарів, а це, у свою чергу, підвищує їхню відповідальність за організацію виробництва, його технологічний рівень і кінцеві результати.

Відповідно до комплексної програми перспективи агропромислового комплексу та розвитку сільських територій Івано-Франківської області до 2015 р. прогнозується забезпечити: формування технологічних кластерів пріоритетного розвитку агропромислового комплексу; широке запровадження нових технологій; підвищення конкурентоспроможності та розширення ринків збуту аграрної продукції; зменшення енерго- і ресурсоемності виробництва; підвищення продуктивності праці й соціального забезпечення працюючих.

1. Основні показники господарсько-фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств по сумі кате-

горій господарств за 2001 рік. – Івано-Франківськ: Івано-Франківське обласне управління статистики, 2002. – 46 с.

2. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств (за організаційно-правовими формами господарювання) Івано-Франківської області за 2008 рік. – Івано-Франківськ: Головне управління статистики, 2009. – 110 с.

3. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області (за організаційно-правовими формами господарювання) за 2009 рік. – Івано-Франківськ: Головне управління статистики, 2010. – 111 с.

4. Валова продукція сільського господарства України (у порівнянних цінах 2005 р.): Стат. зб. 1990-2005 рр. – К.: Держ. ком. стат. України, 2007. – 37 с.

5. Сільське господарство України 2009 р.: Стат. зб. – К.: Держ. ком. стат. України, 2010. – 375 с.

6. Комплексна програма перспективи агропромислового комплексу та розвитку сільських територій Івано-Франківської області у 2005-2010 роках і на період до 2015 року / Авт. кол.: Р. В. Ткач, В. Х. Брус, Б. К. Остафійчук, П. Т. Саблук, І. Ф. Баланик та ін. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – 80 с.

The activity of agricultural enterprises of the region, the areas of their land and the average accounting amount of the workers are analysed.

The analysis of the manufacturing of agricultural gross product, the dynamics of manufacturing of the production of plants and cattle breeding, and also the financial data of enterprises activity in the region has been fulfilled.

Довбенко М. В.

МАЙСТЕР ВИМІРЮВАННЯ БІЗНЕС-ЦИКЛІВ З ... ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

Стаття присвячена життю і науковій творчості талановитого дослідника ділових циклів А. Ф. Бернса (1904-1987), його композитним випереджувальним індикаторам, що вже майже 80 років залишаються основними у передбаченні циклів ділової активності. Актуальним видається запропоноване ним визначення економічного циклу як специфічного типу коливань в економічній діяльності держави. Сучасного звучання набуває питання про роль циклічних трансформацій, які об'єктивно притаманні процесу відтворення.

Ключові слова: економічний цикл, довготривалий економічний тренд, композитний (складений) випереджувальний показник, система фіксованих валютних курсів, циклічні індикатори.

Про Артура Бернса в Україні відомо не багато. Разом з тим видатний британський фахівець з історії економічної думки Марк Блауг включив його до списку ста великих сучасних економістів. Хто він Берне (*Burns*) Артур Франк і чим заслужив такої честі?

Жителі Івано-Франківська можуть пишатися – саме в цьому місті у 1904 р. він народився. Коли йому було десять років, його сім'я емігрувала в США. Всі свої вчені ступені та викладацькі звання отримав у Колумбійському університеті (Нью-Йорк): ступінь бакалавра – в 1925 р., магістра – в 1926 р. і доктора – в 1934 р. Його докторська дисертація, яку він захистив у Принстонському університеті, називалася «Виробничі тренди в США після 1870 року».

Творчість дослідника

У 1930 році А. Берне поступив на роботу науковим співробітником у Національне бюро економічних досліджень¹ (НБЕД). Молодого дослідника, як і значну частину економічного співтовариства, хвилювало, кілька взаємопов'язаних питань: які з усіх можливих причин коливань у рівнях виробництва і зайнятості найкращим чином пояснюють фактичні коливання економічної активності? Як варто пояснювати той факт, що в багатьох країнах, в тому числі і в США, виробництво, зайнятість та інші макроекономічні показники, видно, підвладні циклічним трансформаціям, коли всі основні змінні проходять через періоди підйому і спаду, що наступають один за одним? Наскільки реально визначити сам цикл, і як можна використати результати, отримані в ході досліджень циклічності?

Якщо б різні цикли ділової активності не мали загальних рис, то всякий цикл слід було б трактувати як унікальне явище, і тоді будь-яка спроба узагальнення (необхідна для всіх теорій) була би приречена на невдачу. Хоча Національне бюро економічних досліджень (НБЕД) – приватна некомерційна організація США, заснована У. Мітчеллом в 1920 році як центр незалежних і об'єктивних економічних досліджень. НБЕД є визнаним авторитетом з моніторингу циклів ділової активності, його фахівці до цих пір визначають офіційні дати початку і закінчення економічних спадів, а їхні публікації вважаються дуже поважними у відповідних галузях економіки.

Економічні цикли не подібні один на одного, на щастя, для них є характерними певні спільні властивості, що робить можливим їхнє теоретичне вивчення. Перша серйозна спроба виділення спільного в економічних циклах, які спостерігалися в США, зроблена Артуром Бернсом і Уеслі Мітчеллом. А також за їхніми численними дослідженнями було зроблено ряд цікавих висновків та практичних рекомендацій. Зокрема, обом ученим належить пріоритет у розробці методики короткострокового прогнозування кон'юнктурних змін із використанням випереджувальних показників.

У чому її суть? Зазначена методика побудови композитного (складеного) випереджувального показника (КВП) передбачає проходження кількох етапів. На першому етапі відбувається відбір макропоказника, який відображає динаміку національної економіки в цілому. На

другому – здійснюється попередній відбір показників із випереджувальними властивостями. На третьому – відбувається трансформація динамічних рядів остаточно відібраних випереджувальних показників з метою усунення трендової і сезонної складової. На четвертому – за допомогою спеціальних методів робиться відбір 5-10 найкращих випереджувальних показників і обчислюються їхні циклічні характеристики. На п'ятому – відібрані трансформовані динамічні ряди агрегуються у КВП. На шостому етапі здійснюється аналіз динамічного ряду КВП з метою виявлення зміни кон'юнктури, що наближається.

Комплексне дослідження А. Бернса і У. Мітчелла, що було частиною масштабного наукового проєкту, який реалізовувався протягом кількох десятиліть НБЕД, узагальнене у монографії «Вимірювання бізнес-циклів». Книга ця присвячена головним чином статистичній методології, але вона містить також численні дані про послідовність різних часових рядів у циклі. У праці використано 1000 щомісячних рядів спостережень в чотирьох країнах (США, Великобританія, Німеччина, Франція), щоб встановити ступінь, в якій різні індикатори підйомів та спадів співпадають один з одним. Співавтори нарахували з 1876 по 1938 рр. 18 циклів. Варто зазначити, що до 1940-х років переважав дуже спрощений підхід до аналізу економічних циклів, він був в основному описовим. Обговорювалися проблеми адекватного вимірювання, вибору індексів і графічного представлення ключових перемінних. Фактично аналіз циклів асоціювався з НБЕД в цілому, і зокрема із зазначеною працею А. Бернса і У. Мітчелла, які опиралися на аналіз даних та описову статистику, і не передбачав стохастичних моделей.

Водночас саме вони дали загальноприйняте визначення економічного циклу, що стало класичним: «Економічні цикли – це тип коливань в сукупній економічній активності націй, що організують свою діяльність переважно у формі приватного підприємництва; цикл складається з періоду підйому, що

спостерігається одночасно у багатьох видах економічної діяльності, який змінюється також спільним для всієї економіки періодом спаду, скороченням виробництва з подальшим поживавленням, що переходить у фазу підйому наступного циклу; зазначена зміна фаз циклу є такою, що повторюється, але не обов'язково періодичною; тривалість економічних циклів

коливається від одного року до 10-12 років, причому не можна виділити з них коротші цикли подібного типу і однакової амплітуди».

Макроекономічні змінні можуть бути класифіковані в залежності від того, чи змінюються вони проциклічно, протициклічно або ациклічно. Проциклічні змінні мають тенденцію до зростання в період економічного підйому і до зменшення під час спаду. Протициклічні змінні мають тенденцію до зростання у фазі економічного спаду і до падіння у фазі підйому. Динаміка ациклічних змінних не пов'язана безпосередньо з циклом ділової активності. Класифікація основних макроекономічних змінних у відповідності з їхніми циклічними властивостями подана в табл.

од підйому. Поступово економіка досягла піку чи найвищої точки економічного циклу, за яким наступав період спаду. Через деякий час економіка знову поверталася до найнижчої точки, від якої починалося чергове поживавлення економічної діяльності. Вершини і низини розглядаються як критичні розмежувальні пункти циклу, що складається з чотирьох тісно пов'язаних між собою фаз: поживавлення, експансії, рецесії і стиснення. Всі цикли взаємозв'язані: закінчення одного співпадає з початком іншого. Після відміченої вище фундаментальної праці А. Бернса і У. Мітчелла НБЕД зайняло лідируючі позиції у США в галузі спостереження та реєстрації різних аспектів економічного циклу – фази розширення виробництва, фази

Таблиця 1.

Деякі макроекономічні змінні та їхні властивості стосовно бізнес-циклів

Проциклічні		Протициклічні	Ациклічні
Висока узгодженість динаміки з циклом	Низька узгодженість динаміки з циклом		
Сукупне виробництво	Виробництво товарів повсякденного попиту	Запаси готової продукції	Експорт (США)
Виробництво за секторами економіки (в цілому)	Виробництво сільськогосподарської продукції та видобуток природних ресурсів	Запаси факторів виробництва	
Прибутки, отримані від занять бізнесом	Ціни на сільськогосподарську продукцію та природні ресурси	Рівень безробіття	
Грошові агрегати		Рівень банкрутства	
Швидкість обігу грошей			
Короткострокові ставки відсотка	Довгострокова ставка відсотка		
Рівень цін			

Джерела: Based on Burns Arthur F., Mitchell Wesley C, Measuring Business Cycles (New York: National Bureau of Economic Research, 1946) and Robert Lucas, «Understanding Business Cycles, Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy, Vol. 5, 1977.

А. Берне і У. Мітчелл, опираючись на результати аналізу величезних обсягів статистичних даних, найбільш достовірних на той момент, досить детально дослідили економічні цикли США в період з середини XIX до середини XX століть. Кожний виділений ними економічний цикл починався з найнижчої точки ділової активності (підшви), після чого наступав пері-

скорочення виробництва, найнижчої і найвищої точок циклу. Більше того, стало можливим аналізувати економічну динаміку не тільки у звичному «календарному» смислі, але й як неперервний ряд фаз бізнес-циклів.

Вихід у світ масивного тому «Вимірювання бізнес-циклів» став подією в середовищі економістів. «Дуже старанним дослідженням»,

підготовленим «видатними авторами»⁵ назвав книжку Готфрід Хаберлер – один з найвизначніших економістів ХХ століття, який став відомим перш за все своїми працями з теорії економічних циклів і теорії міжнародної торгівлі. Були як інші позитивні відгуки на цю працю, так і критичні висловлювання. Зокрема, майбутній Нобелівський лауреат Т. Купманс у рецензії⁶ на монографію А. Бернса та У. Мітчелла критикував їх чисто емпіричний підхід і підтримував підхід на основі структурних рівнянь в рамках того, що тепер називається розподілом Ховельмо⁷. Однак крім активного виступу в підтримку строгішого використання методів отримання статистичних висновків Т. Купманс критикував практику «вимірювання без теорії» і підкреслював важливість застосування економічної теорії в економетричному аналізі.

Одна з центральних гіпотез, що лежать в основі підходу А. Бернса і У. Мітчелла до дослідження бізнес-циклів, полягає в тому, що динаміку рядів виробництва і зайнятості зумовлює економічне зростання, відоме як зростаючий тренд, а цикл ділової активності представляє собою коливання навколо тренду. Насправді, А. Берне і У. Мітчелл потратили немало зусиль на те, щоб визначити різницю між трендом і циклом. Тренд є результат дії

факторів, що зумовлюють довготривале зростання в економіці, – рівня заощаджень, приросту трудових ресурсів, технічних зрушень, тощо. Практично всі дослідники згодні з тим, що фактори, які визначають вид бізнес-циклу, майже не впливають на формування довготривалого економічного тренду. Іншими словами, бізнес-цикл представляє собою часові відхилення від даної тенденції.

Завдяки ініціативності у впровадженні в науку нових методів аналізу, вмінню швидко схопити суть проблеми та великій працездатності А. Берне створив собі надійну репутацію спеціаліста з циклів ділової активності. Його масштабна монографія «Вимірювання бізнес-циклів» (написана у співавторстві) стала вінцем десятилітніх досліджень базисних циклів в НБЕД - виділення з множинності статистичних індикаторів підйомів та спадів загальних поворотних точок ділового циклу. Навіть враховуючи критику, приведену вище, вибрані А. Бернсом і У. Мітчеллом індикатори так і залишаються основними у передбаченні циклів ділової активності. Після смерті У. Мітчелла в

1948 р. А. Берне зумів утвердити за собою його авторитет і залишився єдиним у США провідним експертом з циклів ділової активності.

Одночасно з роботою в НБЕД у 1930 році А. Берне розпочав викладацьку діяльність в університеті Ратджерса. Тут він зумів сповна розкрити свій талант учителя. Ось як згадує про його заняття Нобелівський лауреат М. Фрідман, який тоді там навчався: «Берне вів у нас семінари, де ми познайомилися з його рукописом, присвяченому тенденціям розвитку виробництва в США. Така робота з чорновим матеріалом разом з автором – приклад безцінного досвіду і знань, котрі я коли-небудь отримував. Завдяки цим семінарам я зрозумів, як проводити дослідження. Він сприймав критику від людей, які були молодші від нього і нижчі станом, і це мало досить позитивний виховний ефект»⁸.

Попрацювавши в університеті Ратджерса тринадцять років, А. Берне у 1943 р. отримав посаду професора економіки в Колумбійському університеті, де трудився впродовж двадцяти одного року. Багато знаних економістів і досі з гордістю називають його своїм учителем. Серед них також А. Грінспен (у нього А. Берне був науковим керівником), який згодом впродовж 1987-2006 років очолював Федеральну резервну систему (ФРС) США.

Деміург економічної політики США

У кінці 1940-х років А. Берне став відомим в США як один з найжорсткіших критиків Дж. М. Кейнса. Причиною тому були не якісь внутрішні дефекти теорії Кейнса, а швидше поспішність з якою Кейнс і кейнсіанці переходили до політичних рекомендацій на основі недостатньо перевіреної (за припущеннями А. Бернса) теорії. Він доводив, що «застосовуючи свою теорію, Кейнс лише допускає наявність незмінної граничної схильності до споживання, тоді як його учні передбачають її незмінною у всіх випадках і роблять це без вагань. Наслідки цього – фундаментально помилкові прогнози – не забарили проявитися»⁹. Скептичне ставлення Бернса до грандіозних претензій кейнсіанської системи виражали опубліковані НБЕД «Економічні дослідження і сучасна кейнсіанська думка» (1946), «Нестабільність споживчих витрат» (1952), а також ряд статей, надрукованих у збірнику «Межі економічного знання» (1954).

У 1957 р. А. Бернса обрали президентом НБЕД, а через два роки – президентом Амери-

канської економічної асоціації. Він продовжував писати про цикли ділової активності, його чергова серйозна публікація з даної тематики «Ділові цикли у світі, що змінюється» з'явилася в 1969 р.

З 1970 по 1978 рр. А. Берне був Головою ради директорів ФРС США. У цей період економіка пережила серйозну рецесію, під час якої різко впали промислове виробництво, доходи і зайнятість, а рівень безробіття зріс до 9%. Тим часом інфляція споживчих цін, що коливалася в попередньому десятилітті на рівні 3-4%, зростала вище 10%. Ускладнив ситуацію нафтовий шок, що розпочався у жовтні 1973 року. Тоді у відповідь на війну Судного дня арабські виробники нафти наклали ембарго на її експорт. Якщо до введення обмеження ціна нафти складала 3,2 дол./бар., то в 1975-му вона досягла 14 дол. Нафтовий шок не тільки створив довгі черги на бензозаправках (і не лише в США), він також збільшив інфляцію та інфляційні очікування.

Вплив на інфляцію чинить багато факторів. Однак щоб її не викликало, мало що можна зробити для її недопущення. Одним з тих, хто так вважав, був А. Берне, який у 1974 р. заявив: «Інфляція не може бути зупинена в цьому році»¹⁰. Фактично впродовж усіх сімдесятих йому прийшлося очолювати боротьбу з інфляцією, що полонила Америку на фоні хронічного безробіття. Очільник ФРС, відповідальний за грошово-кредитну політику Сполучених Штатів, завжди виявляється в ролі, як кажуть, «карася на сковорідці». Проте тонке знання вашингтонських порядків, доповнене трьома роками головування у Раді економічних консультантів при президентові Д. Ейзенхауері в 1950-х роках і роком служби на посаді особистого радника президента Р. Ніксона у кінці 1960-х, дозволило А. Бернсу перетворити це робоче місце в посаду деміурга економічної політики США.

Перебуваючи у фокусі цієї політики, до нього зверталися за підтримкою, але його й нещадно критикували. За тяжкі її наслідки у той період він піддавався різкому осуду як фахівця-економіста, так і багатьма громадянами країни (хоч А. Берне розумів, що низьке зростання продуктивності впродовж 1970-х – лише 1 відсоток в рік – було найбільшим недоліком американської економіки). Щоб подолати кризу та негативний ефект підвищення прибуткового податку, ФРС прийшлося знизити відсот-

кові ставки і здійснити вливання коштів в економіку. Це дозволило домогтися зростання ВВП, але водночас підхльснуло інфляцію. Тим часом в оточенні президента Р. Ніксона все частіше пропонувалося запровадити заходи, що були зовсім несприйнятними для прихильників вільної ринкової економіки, а саме щодо регулювання зарплат і цін. Як згадує А. Грінспен: «Навіть мій старий друг і наставник Артур Берне, якого Ніксон в 1970 році призначив головою ФРС, почав говорити про щось подібне – про політику регулювання доходів. Я був вражений «віровідступництвом» Артура і вирішив, що воно спричинене гострою політичною необхідністю вкупі з певними симптомами в економіці, котрі помітні Бернсу з його нового «спостережного пункту». Співробітники ФРС і насправді були стурбовані (озираючись назад, я гадаю, що Берне намагався упередити запровадження офіційного регулювання зарплат і цін)»¹¹. Лунали звинувачення у заполітизованості його діяльності, в тому, що не зовсім вірно оцінивши потенціальний ВВП країни, підіграв інфляційному похміллю і таким чином посприяв Р. Ніксону на президентських виборах 1972 року.

Водночас урядовці, бізнесмени бачили в ньому свою опору, пов'язували з ним сподівання на стабілізацію економіки. Зокрема, у своїх спогадах впливовий фінансист Д. Рокфеллер згадує січень 1976 р., коли кілька брехливих газетних статей про банк «Чейз» та інші великі банки пронеслися шоковою хвилею у фінансовому середовищі. На його звернення до А. Бернса про нагальну потребу в публічній заяві Голови ФРС з приводу реакції на дуже застарілу інформацію – відповідь була миттєва. Вже наступного дня заява А. Бернса була надрукована в газеті «Нью-Йорк Тайме». Оцінка ним ситуації стала знаковою не лише для банківської системи держави.

Його зусилля на стабілізацію економіки мали також і значний міжнародний вплив. Адже заходи зі зміцнення долара і оздоровлення платіжного балансу США змінювали конкурентні позиції різних держав. Існуюча на той час жорстка система фіксованих валютних курсів стала все менше відповідати потребам міжнародної економіки, що розвивається. Різко відмінними виявлялися у різні часові проміжки рівні інфляції, у країнах з резервною валютою виникали великі дефіцити платіжного балан-

су, поступово падала фінансова дисципліна. На думку А. Бернса потрібно було змінювати ціну на здешевлене золото і зробити це без призупинки конвертування долара в золото. Ще під час передвиборної кампанії 1968 року кандидат у президенти Р. Ніксон направив його із секретною місією в Європу, щоб довести до відома її фінансових керівників пропозицію США про підвищення цін на золото. Як згодом висловився Р. Манделл у своїй Нобелівській лекції: «місія Бернса увінчалася успіхом і запропоновані рекомендації передбачалося здійснити відразу після виборів. Нічого цього, як ми знаємо, не сталося»¹². Тільки у 1978 р. рішенням конференції на Ямайці були сформульовані основні принципи нової системи, за якою країнам надавалася можливість використовувати на свій вибір плаваючий чи фіксований курс, що встановлювався на основі домовленостей з економічними партнерами. З відмовою від фіксованого курсу грошова пропозиція стала еластичнішою, амортизуючи не тільки інфляційне розкручення зарплати, але й зростання монополістичних цін у міжнародній торгівлі товарами.

Упродовж восьми років головування у ФРС А. Берне був найвпливовішим економістом США. До того ж не переставав писати і виступати з лекціями. Книжка «Роздуми автора економічної політики» (1978) є зібранням його промов та виступів цього банкірського періоду.

У 1978 р. на своєму річному зібранні Торгова палата Сполучених Штатів ушанувала А. Бернса, в минулому Голову ФРС, «за його внесок у справу нації та систему підприємництва у час його урядової служби». Провідна організація американського бізнесу хвалила А. Бернса за його зусилля зі збереження системи вільного підприємництва. Вкрай рідко буває так щоб людині, яка за службовими обов'язками викликала збільшення грошової маси і, тим самим, інфляцію, що є однією з причин руйнації системи вільного підприємництва, віддавалися почесні саме поважними представниками системи вільного підприємництва! Редакція фахового журналу Торгової палати повідомляла читачів, що д-р Берне «...склав широкий, добре продуманий план, як відкинути загрозу інфляції...». У своїх висловлюваннях на сторінках цього журналу колишній Голова ФРС також акцентував, що причини інфляції інші, аніж збільшення грошової маси.

Уже в досить поважному віці, впродовж 1981-1985 років, А. Берне був американським

послом у Західній Німеччині. Згадуючи про той період, можна було б виділяти якісь деталі його характеру, окремі факти його діяльності у цій якості. Але доречними і місткими будуть слова згаданого вище М. Фрідмана: «він завжди був дуже здібною людиною, націленою на те, щоб як можна краще зробити свою роботу».

Постскрипtum або висновки. Реалії теперішньої економічної ситуації заставляють з усією серйозністю ставитися до науково-практичної спадщини А. Бернса. По-перше, результати його новаторських досліджень продовжують реалізовуватися і у наш час. Як відмічається в науковій літературі «застосування КВП для прогнозування кон'юнктурних змін і ділових циклів є достатньо поширеним у промислово розвинених країнах»¹. Під впливом подій Великої депресії цю тематику вперше почали розробляти в США в 1930-х роках саме А. Берне і У. Мітчелл у співпраці із співробітниками НБЕД¹⁵. Згодом у 1961 р. була започаткована публікація щомісячної доповіді «Business Cycle Developments» («Розвиток ділового циклу»), в якій відслідковувалися 80 циклічних динамічних рядів для США та індекси промислового виробництва шести основних зовнішньоторговельних партнерів. У 1968 р. ця доповідь отримала назву «Business Conditions Digest» («Огляд умов ведення»). Зараз поширення циклічних індикаторів здійснюється завдяки паперовим носіям, а також через Інтернет.

По-друге. Цікавими для сучасників залишаються практичні напрацювання нашого земляка. Можна стверджувати про певну аналогію між фінансово-економічною ситуацією в 2008-2009 роках і середини сімдесятих років у країнах з переважною орієнтацією на ринкову економіку. Тоді, як і тепер, ціни на нафту злетіли до небес, різко зросла вартість продуктів харчування та інших предметів споживання, а економічне зростання відверто вповільнилося. Через підвищення цін на продукти і товари ускладнилася інфляційна ситуація. Водночас є також помітними досить вражаючі відмінності двох періодів, що аналізуються. Економіка і суспільство цих країн стали набагато гнучкішими та здатними адаптуватися до труднощів і нових завдань. Не було кілометрових черг за бензином, відсутнє розкручування спіралі «ціни – зарплата» в стилі 1970-х, в рамках якої компенсації та розцінки гналися один за одним. За рахунок засвоєння з минулого кількох важких уроків також змінилася у кращий бік розробка економічної політики.

Найважливіше, що науковці і практики значно збагатилися досвідом. Зокрема, завдяки досвіду, набутому ФРС у сімдесяті роки, зроблено два важливі висновки: 1) висока інфляція може серйозно дестабілізувати економіку; 2) Центробанк повинен відповідати за цінову стабільність в середньостроковій перспективі. Виходячи з цього, в країнах з переважною орієнтацією на ринкову економіку вдається зм'якшити бізнес-цикли і утримувати інфляцію під контролем. Відповідно, стабільна монетарна політика розширює можливості сімей та фірм у плануванні, а також збільшує їхню готовність робити інвестиції у підвищення кваліфікації, у фізичний капітал і дослідження, що так необхідні для підтримання неперервного зростання продуктивності праці.

І насамкінець. У період розрядки в 1970-х роках А. Берне приїжджав у Москву. Але побувати у рідному Івано-Франківську не міг, – він був закритим для іноземців містом. Про-

йшло, здавалося б, не багато часу і не лише Івано-Франківськ став відкритим для всіх бажаючих, але й Україна відкрита для світу. А глобалізація економіки, відкриваючи перед нами колосальні, невідомі раніше можливості, робить нас взаємозв'язаними. Ось чому так важливо не лише усвідомлювати цю взаємозалежність, але й не боятися відкривати для себе надбання людства і досягнення наших земляків зокрема.

The article is dedicated to life and scientific activities of the talented researcher of business cycles A. Burns (1904-1987), and his composite outstripping indicators, which have been an essential tool in the prevision of business cycles for almost 80 years. The author emphasizes the urgent character of A. Burns' definition of economic cycle as a specific type of fluctuations in the government's economic activities. Also, very urgent is the issue of the role of cyclical transformations, inherent in the process of reproduction.

УДК 332.1:330.3

Ткач О. В.

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК СИСТЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз сутності та ознак сталого розвитку, розглянуто питання участі регіонів в процесі становлення та розвитку системи сталого розвитку.

Ключові слова: *сталий розвиток, економічна політика, економіка використання ресурсів, економіка системного використання, відтворювальна економіка, комплексний регіональний розвиток, суб'єкти сталого розвитку, некомерційні структури, міжрегіональна диференціація, транскордонні та прикордонні регіональні утворення, конкурентоспроможність регіонів.*

I. Вступ. Сьогодення економічного розвитку України ставить питання переходу від економічного спаду до стабілізації економічних процесів, оцінки та аналізу передумови формування чинників, що створюють умови сталого розвитку. Основною передумовою запровадження умов сталого розвитку є визначення суб'єктів, об'єктів, та основних рушійних мотивів, що приймають участь в формуванні,

запровадженні та розвитку процесу сталого розвитку. Процес інтеграції України в глобальну економічну систему неможливий без становлення і розвитку системи сталого розвитку економіки, приведення економічних показників в гармонізований циклічний процес становлення і розвитку з іншими розвинутими елементами глобального економічного простору.

II. Постановка завдання: Провести аналіз виникнення та розвитку самого поняття сталого розвитку економіки. Дослідити основні суб'єкти сталого розвитку та визначити основні передумови переходу до системи сталого розвитку.

III. Результати: Одним із стратегічних напрямків розвитку регіональної політики на сучасному етапі повинна стати реалізація нової, активної ролі регіону як суб'єкта сталого розвитку.

На всесвітній конференції в Ріо-Де-Жанейро в 1992 році сталий розвиток (sustainable development) визнано як «створення соціально-орієнтованої економіки, яка базується на обачному використанні ресурсної бази і охороні